

Komisija za očuvanje nacionalnih spomenika, na osnovu člana V stav 4. Aneksa 8. Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini i člana 39. stav 1. Poslovnika o radu Komisije za očuvanje nacionalnih spomenika, na sjednici održanoj od 28. marta do 1. aprila 2008. godine, donijela je

O D L U K U

I.

Historijska građevina – Crkva sv. Ante Padovanskog u Busovači proglašava se nacionalnim spomenikom Bosne i Hercegovine (u daljnjem tekstu: nacionalni spomenik).

Nacionalni spomenik se sastoji od crkve i pokretnog naslijeđa koga čine:

1. slika Preobraženje Kristovo (Freyenberg, 1886. godine),
2. skulptura Srce Isusovo (kraj XIX ili početak XX vijeka, umjetnička radionica Ferdinanda Stuflessera, Tirol),
3. 14 postaja križnog puta (Josip Biffel, 1980. godine).

Nacionalni spomenik se nalazi na lokaciji označenoj kao k.č. 528, posjedovni list broj 593/14, k.o. Busovača, općina Busovača, Federacija Bosne i Hercegovine, Bosna i Hercegovina.

Nacionalnim spomenikom u smislu ove odluke ne smatra se građevina nove župske kuće iz 2006. godine i pomoćni objekat (garaža) izgrađeni na dijelu k.č. 528, i na njih se ne primjenjuju mjere zaštite utvrđene ovom odlukom.

Na nacionalni spomenik se primjenjuju mjere zaštite utvrđene Zakonom o provođenju odluka Komisije za zaštitu nacionalnih spomenika uspostavljene prema Aneksu 8. Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini ("Službene novine Federacije BiH," br. 2/02, 27/02, 6/04 i 51/07).

II.

Vlada Federacije Bosne i Hercegovine (u daljnjem tekstu: Vlada Federacije) dužna je da osigura pravne, naučne, tehničke, administrativne i finansijske mjere za zaštitu, konzervaciju, restauraciju i prezentaciju nacionalnog spomenika.

Komisija za očuvanje nacionalnih spomenika (u daljnjem tekstu: Komisija) utvrdit će tehničke uvjete i osigurati finansijska sredstva za izradu i postavljanje informacione ploče sa osnovnim podacima o spomeniku i odluci o proglašenju dobra nacionalnim spomenikom.

III.

S ciljem trajne zaštite nacionalnog spomenika, na prostoru definiranom u tački I stav 3. ove odluke utvrđuju se sljedeće mjere zaštite: dopušteni su samo radovi na restauraciji i konzervaciji nacionalnog spomenika uz odobrenje federalnog ministarstva nadležnog za prostorno uređenje i stručni nadzor nadležne službe zaštite naslijeđa na nivou Federacije Bosne i Hercegovine.

IV.

Stavljaju se van snage svi provedbeni i razvojni prostorno-planski akti koji su suprotni odredbama ove odluke.

V.

Iznošenje pokretnog naslijeđa iz tačke I stav 2. ove odluke (u daljnjem tekstu: pokretno naslijeđe) iz Bosne i Hercegovine nije dopušteno.

Izuzetno od odredbe stava 1. ove tačke, dopušteno je privremeno iznošenje pokretnog naslijeđa iz Bosne i Hercegovine radi prezentacije ili konzervacije, ukoliko se utvrdi da konzervatorske radove nije moguće izvršiti u Bosni i Hercegovini.

Odobrenje u smislu prethodnog stava daje Komisija, ukoliko nesumnjivo bude utvrđeno da to ni na koji način neće ugroziti pokretno naslijeđe.

Komisija u svom odobrenju za privremeno iznošenje pokretnog naslijeđa iz Bosne i Hercegovine utvrđuje sve uvjete pod kojima se to iznošenje može izvesti, rok za povrat u Bosnu i Hercegovinu, kao i zaduženja pojedinih organa i institucija na osiguranju tih uvjeta, te o tome obavještava Vladu Federacije, nadležnu službu sigurnosti, carinsku službu Bosne i Hercegovine i javnost.

VI.

Svako, a posebno nadležni organi Federacije Bosne i Hercegovine, kantona, gradske i općinske službe suzdržat će se od poduzimanja bilo kakvih radnji koje mogu da oštete nacionalni spomenik ili dovedu u pitanje njegovu zaštitu.

VII.

Ova odluka dostavit će se Vladi Federacije, federalnom ministarstvu nadležnom za prostorno uređenje, federalnom ministarstvu nadležnom za kulturu, nadležnoj službi zaštite naslijeđa na nivou Federacije Bosne i Hercegovine i općinskom organu uprave nadležnom za poslove urbanizma i katastra radi provođenja mjera utvrđenih u tač. II - VI ove odluke i nadležnom općinskom sudu radi upisa u zemljišne knjige.

VIII.

Sastavni dio ove odluke je obrazloženje sa pratećom dokumentacijom koje je dostupno na uvid zainteresiranim licima u prostorijama i na web-stranici Komisije (<http://www.aneks8komisija.com.ba>).

IX.

Prema članu V stav 4. Aneksa 8. Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini, odluke Komisije su konačne.

X.

Ova odluka stupa na snagu danom donošenja i objavit će se u «Službenom glasniku BiH».

Ovu odluku Komisija je donijela u sljedećem sastavu: Zeynep Ahunbay, Amra Hadžimuhamedović, Dubravko Lovrenović, Ljiljana Ševo i Tina Wik.

Broj: 06.1-2-229/06-6
29. marta 2008. godine
Sarajevo

Predsjedavajuća Komisije

Amra Hadžimuhamedović

O b r a z l o ž e n j e

I – UVOD

Na osnovu člana 2. stav 1. Zakona o provođenju odluka Komisije za očuvanje nacionalnih spomenika, uspostavljene prema Aneksu 8. Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini, nacionalni spomenik” je dobro koje je Komisija za očuvanje nacionalnih spomenika proglasila nacionalnim spomenikom u skladu sa članovima V i VI Aneksa 8. Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini, kao i dobra upisana na Privremenu listu nacionalnih spomenika Bosne i Hercegovine («Službeni glasnik BiH», broj 33/02) sve dok Komisija ne donese konačnu odluku o njihovom statusu, a za šta ne postoji vremensko ograničenje, i bez obzira na to da li je za navedeno dobro podnesen zahtjev.

Komisija je, dana 23.11.2006. godine, primila peticiju/prijedlog načelnika Općine Busovača, Kanton Središnja Bosna, za proglašenje Crkve sv. Ante Padovanskog u Busovači nacionalnim spomenikom i pristupila provođenju postupka za proglašenje Crkve sv. Ante Padovanskog u Busovači nacionalnim spomenikom.

U skladu sa odredbama Zakona, a na osnovu člana V stav 4. Aneksa 8. i člana 35. Poslovnika o radu Komisije za očuvanje nacionalnih spomenika, Komisija je pristupila provođenju postupka za donošenje konačne odluke proglašenju dobra nacionalnim spomenikom.

II – PRETHODNI POSTUPAK

U toku vođenja postupka izvršen je uvid u:

- podatke o sadašnjem stanju i namjeni dobra, uključujući opis i fotografije, podatke o oštećenjima u toku rata, podatke o intervencijama i radovima na dobru itd.,
- uvid u sadašnje stanje objekta,
- kopiju katastarskog plana,
- historijsku, arhitektonsku ili drugu dokumentarnu građu o dobru koja je data u popisu korištenja dokumentacije u okviru ove odluke,
- Dopis Zavoda za zaštitu spomenika pri Federalnom ministarstvu kulture i sporta, br. 07-40-4-472-1/07, od 13.02.2007. godine.

Na osnovu uvida u prikupljenu dokumentaciju i stanje dobra, utvrđeno je sljedeće:

1. Podaci o dobru

Lokacija

Grad Busovača nalazi se u centralnom dijelu Bosne i Hercegovine, na mjestu gdje se ukrštaju putevi Lašvanske i Lepeničke doline: Sarajevo-Travnik-Jajce-Zagreb i Sarajevo-Travnik-Bugojno-Livno-Split.

Parcela k.č. broj 528, k.o. Busovača, ukupne površine 4501 m², na kojoj je izgrađena Crkva sv. Ante Padovanskog, nalazi se u centralnoj zoni Busovače, u ulici Marka Alaupovića¹.

Historijski podaci

Grobovi starih Ilira, pravljene u obliku zemljanih nasipa (tumula) uočeni na nekoliko mjesta u dolini rijeke Kozice: nizvodno od Busovače, te tumuli ispod sela Solakovići, veliki tumulus u Polju (Bukovci), nekoliko gromila u polju Vlasi, ispod sela Carica, kao i srebrni novac Ilira (*Apolonie*) pronađen na području Kaonika, svjedoče o naseljavanju šireg područja oko današnje Busovače.

U rimsko doba kroz Busovaču je prolazila važna rimska cesta, koja je spajala gusto naseljenu dolinu Lašve s dolinom Lepenice, spajajući Vitez preko Bara, Jazvina, Busovače i Klokota sa Kiseljakom. Prisutni su i materijalni ostaci rimske kulture na tom području: ostaci rimske građevine od opeke u selu Polje, podzemna zasvedena grobnica na brežuljku Borak iznad sela Katići, miljokaz pronađen na Kaoniku, te novčići² iz rimskog doba.

U pisanim dokumentima naselje Busovača se prvi put spominje 16. augusta 1371., kada je trgovac Gojko Čepić iz Busovače prodao Mlečaninu Johanu Ronbaldu Bonu 30 milijarija (oko 15 tona) željeza. Taj se dokument čuva u Dubrovačkom arhivu.³

U osmanskome periodu Busovača se spominje u dokumentu iz 1468. godine u kojem se navodi da je bila malo selo sa pet kuća i gvozdenim majdanom koji je sultanu donosio paušalni prihod od 405 *akči* godišnje. Busovača se spominje 1469. godine, u okviru nahije Visoko.

U popisu iz 1485. godine, Busovača se spominje kao selo i majdan željeza, bio je carski *has*⁴ sa 13 kuća i jednim neoženjenim stanovnikom, a četiri godine kasnije Busovača se spominje kao rudarsko mjesto u sastavu nahije Visoko, u sastavu kadiluka Saraj-Ovasi.

U defteru Bosanskog sandžaka iz 1528. godine, Busovača je carski *has*: ima 11 muslimanskih kuća, 6 neoženjenih i 5 kršćana, koji plaćaju porez u novcu i naturalnim davanjima.

Najstariji podatak o Varoškoj džamiji (Sulejman-begovoj) u Busovači, datira iz 1659. godine, a u njenom haremu postoji desetak datiranih nišana, od kojih najstariji

¹ Marko Alaupović (1885.-1979.) je rođen 10. maja 1885. u Busovači. Teologiju je studirao u Sarajevu (1903.-1907.). Zaređen je za svećenika Vrhbosanske nadbiskupije 15. septembra 1907. Od 1913. studira u Rimu, 1915. odlazi u Innsbruck, gdje doktorira 1916. Za biskupa je posvećen u Beogradu 24. septembra 1950., a 7. septembra 1960. postaje rezidencijalnim nadbiskupom u Sarajevu i mitropolitom vrhbosanske pokrajine. Umro je 18. aprila 1979. u Sarajevu, a pokopan je u sarajevskoj Katedrali.

² Čuvaju se u Numizmatičkoj zbirci Zemaljskog muzeja u Sarajevu (inv. br. 343 i 1808).

³ Mihailo J. Dinić, Za istoriju rudarstva u srednjovekovnoj Srbiji i Bosni, I deo, Beograd : Naučno delo, 1955 (Beograd : Naučno delo). - knj. ; 24 cm. - Posebna izdanja / Srpska akademija nauka i umetnosti ; knj.CCXL., Odeljenje društvenih nauka ; knj. 14, str. 7-10 (*Div. Canc. 23 foi. 54, 16 VIII 1371. Goyacus Cepich de Bossina in Bussouac facit manifestum quod ipse vendidit Johanni Bono Ronbaldo de Veneciis militaria tringinta ferri secundum mostram illius ferri quam habet Chanussius Saxinouich ad pondus Veneciarium, quod pondues est miliaria librarum M III C XXXIII et. onc. IIII de Ragusio...Chanussius fideiussor dicti Goyci*).

⁴ posjedi i zemlje čiji prihod je išao u carsku blagajnu ili su ih dobijali namjesnici za uživanje;

potiče iz 1774/75. godine. U okolini Busovače sačuvana su i tri turbeta: na lokalitetu Podturbe, u selu Grablje i na lokalitetu Podvode (Podbare).⁵

U putopisima austrijskog uhode, zastavnika Brodske regimente Božića, sačinjenim 1785. godine, navedeno je da je Busovača trgovište koje broji 140 do 150 rasutih kuća, leži u ravnici i ima nekoliko dobro građenih stambenih zgrada sa jednim hanom.⁶

Francuski putopisac, kapetan Theodore Roux la Mazeliere, je, početkom 19. vijeka, na svom putu iz Travnika u Sarajevo, opisao Busovaču kao mjesto koje ima 200 turskih kuća.

Opisujući svoj povratak sa puta u Bosansku Krajinu 1842. godine, Ivan Frano Jukić navodi da su stanovnici varošice Busovača Turci, koji imaju oko 60 kuća, a kršćana je oko 30 kuća, koji imaju svog župnika.⁷

U svom posljednjem opisu Busovače⁸, Ivan Frano Jukić pruža podatke o postojanju dvene crkve u selu Carica situiranom jugozapadno od Busovače: "...*Sad je Carica priprosto selo kršćansko od jedno 20 obitelji; prije nekoliko godina tu su načinili nješto crkvice drvene, koja se sad jur svaljuje...*"⁹

Engleski geolog i arheolog Artur J. Evans je 1875. godine, na svome putu od Travnika do Sarajeva, prošao i kroz Busovaču: "... *Busovača u kojoj smo se zaustavili na konak, je selo sa oko 700 stanovnika i s dvije džamije, koje se uzdižu između niskih kuća opkoljenim malim kućama s kukuruzanama. ... Kada smo saznali da se ovdje nalazi mala katolička kapela, potražili smo dozvolu da je posjetimo. Župnik nas je odveo pozadi između nekih dvorišta i kuća do male krovinjare, u kojoj se, u običnoj sobi, nalazio oltar s nekoliko raspela i slika ...*"¹⁰

U Arhivu franjevačkog samostana u Fojnici očuvano je nekoliko spisa u kojima se, u Busovači, u periodu 1870-1872 pominje djelovanje župnika fra Augustina Dembića, a 1876. godine djelovanje fra Mije Grujića.¹¹

Uspostavom austrougarske uprave u Bosni i Hercegovini Busovača dobiva status političke ispostave fojničkoga kotara u sastavu okruga Sarajevo. Grade se privredni, komunalni i javni objekti: željeznička stanica Kaonik, šumska uprava, pošta i telegraf, žandarmerijska stanica, opća osnovna škola, industrijski pogon za proizvodnju željezničkih pragova, industrijski pogon za proizvodnju drvenog ćumura, itd. U tom periodu, na području općine Busovača gradi se i pravoslavna crkva svetog Proroka Ilije, čije osveštenje je bilo 15. augusta 1882. godine. Godine 1885. Busovača ima privremeno ustrojenu gradsku općinu i katastarsku općinu.

Godine 1881. započela je izgradnja katoličke crkve, a od sredstava prikupljenim priložima mjesnog stanovništva te uz pomoć austrougarskog cara i vlade, njena gradnja je završena 1885. godine. Na glavnoj, sjevernoj fasadi crkve, iznad portala glavnih ulaznih vrata u crkvu, postavljena je kamena ploča sa

⁵ Mujezinović, Mehmed, *Islamska epigrafika Bosne i Hercegovine*. Knj. 2, Istočna i Centralna Bosna / [2. izd.]. - Sarajevo : Sarajevo-Publishing, (Biblioteka Kulturno nasljeđe), 1998, 445-446;

⁶ Hamdija Kreševljaković i Hamdija Kapidžić, *Vojno-geografski opis Bosne pred dubički rat : od 1785. godine*, Sarajevo : Naučno društvo Bosne i Hercegovine, 1957., 29-32.

⁷ Jukić, Frano Ivan, *Zemljopis i poviestnica Bosne*, Zagreb, 1851., 49;

⁸ „Bosanski prijatelj“ časopis saderžavajući potrbite koristne i zabavne stvari. Urednik I.F.Jukić Banjalučanin, sv. IV, u vojn. Sisku, 1870, 125-137;

⁹ Smail Tihčić, *Busovača*, Sarajevo, 1971., str. 109, fusnota 153;

¹⁰ Smail Tihčić, *Busovača*, Sarajevo, 1971., str. 57, 110, fusnota 155 (Autor se poziva na izvor: *Through Bosnia And Herzegovina On Foot During The Insurrection, August And September 1875...*, By Arthur J. Evans, B.A., F.S.A., London, 1875, 206-211);

¹¹ Arhiv franjevačkog samostana u Fojnici, *Znamenita pisma XIX stoljeća*, dokumenti br. 1680, 1699, 1720, 1724.

uklesanim natpisom: *“Pomoći Bog N. V. Fran. J. i V. Zem. Vlade dobrog puka osobito gos. L. Velte Pave Lerote i inih dobrotv. ovu crkvu Preobraženja Isusa i sv. Ante Pad. načini o. Miličević fr. Marjan, žup. posj. zlat. Križa s. k.. 1884.”*

Izgradnjom nove crkve u Busovači, stara crkva na Carici, u kojoj se prvobitno vršilo bogoslužnje, zadržala je samo funkciju grobne kapele.

Početak šezdesetih godina 20. vijeka, uz jugozapadnu fasadu crkve, dograđena je prizemni objekat, koji je u funkcionalnom smislu povezan sa crkvom, a u kojem su smještene učionica za vjeronauku i sakristija.

Nekadašnja župna kuća, koja je bila izgrađena 1896. godine, proširena je 1968. godine, a temeljito renovirana godine 1972-73. Ista je potpuno srušena i na njenom mjestu je 2006. godine podinuta nova župna kuća, koja se nalazi na udaljenosti od cca 20 metara jugozapadno od crkve.

Godine 1986. kupljena je nova kuća¹², čije prizemlje je korišteno za časove vjeronauke, a u ostalim prostorijama tog objekta su smještene sestre franjevske. Navedeni objekat se ne nalazi unutar granica nacionalnog spomenika.

2. Opis dobra

Podužna osovina crkve ima blagi otklon azimuta od cca 14 stepeni u odnosu na pravac sjever-jug. Glavni ulaz u crkvu nalazi se na sjevernoj strani, a oltarska apsida je na južnoj strani. Spoljna dužina crkve iznosi cca 38,48 m, a širina cca 14,27 m. Crkva je jednobrodna, a u dispozicionom smislu crkva ima: narteks (dubine cca 4,72 m¹³), naos (svijetlih mjera oko 12,10 x 25,06 m / svijetla širina x svijetla dužina) i svetište šestouglaone osnove¹⁴ (svijetle širine 7,36 i dubine 7,42 m), te horsku galeriju iznad narteksa. Na istočnoj i zapadnoj strani crkve, prema vani su izvedeni istaci u obliku transepta, unutrašnjih mjera 3,95 x 4,10 m, a unutar svakog od njih smješten je po jedan pomoćni oltar.

Dograđeni prizemni objekat uz jugozapadnu fasadu crkve, je u funkcionalnom smislu povezan sa crkvom, a u njemu su smještene učionica za vjeronauku (gabaritnih unutrašnjih mjera cca 6 x 10,30 m), predsoblje (gabaritnih unutrašnjih mjera cca 1,80 x 3 m) i sakristija (gabaritnih unutrašnjih mjera cca 2,50 x 5,50 m). Vanjskim dvokrilnim vratima (130x240 cm), postavljenim u južnom zidu predsoblja, omogućen je pristup učionici, odnosno sakristiji i crkvi. U zapadnom lateralnom zidu crkve, napravljena su vrata prema učionici, a prostor naosa je, tzv. “kružnom vezom”, preko učionice za vjeronauku, predsoblja i sakristije, povezan sa svetištem.

Horska galerija ima nosivu armiranobetonsku konstrukciju, a na frontalnoj strani (orijentiranoj prema naosu) je ograđena punom parapetnom drvenom

¹² Taj objekat je izgrađen na k.č. broj 531, k.o. Busovača, na svega 10-tak metara udaljenosti, zapadno od župne kuće.

¹³ Mjereno od unutrašnje ravni sjevernog, obimnog zidacrkve, do ravni završetka stupaca crkvenom tornja (na južnoj strani).

¹⁴ Na južnoj strani „uglovi pravouganika“ svetišta su zarubljeni pod uglom od 45 stepeni (unutrašnja dužina „zarubljenih“ stranica iznosi cca 140 cm) formirajući u tlocrtu oblik šestougla, čija dužina stranica iznosi, mjerena od zapada prema istoku, respektivno: 642 cm, 140 cm, 510 cm, 140 cm i 642 cm (op. E. Softić).

ogradom visine oko 0,95 m. U zapadnom dijelu nartekse je pozicionirano stepenište kojim se, preko dva stepenišna kraka (širine cca 140 cm, te dužina 11x31/18cm + 10x31/18¹⁵), prislonjena uz zapadni, odnosno sjeverni zid, uspinje na galeriju čiji je pod na koti od cca +3,85 m¹⁶.

Ulazna fasada je naglašena tornjem ukupne visine 29,44 metara¹⁷. U dispozicionom smislu toranj (gabaritnih mjera osnove 5,62x5,62 m¹⁸) je superponisan središnjem ulaznom dijelu nartekse. Toranj je, u nivou prizemlja crkve i horske galerije, na svom južnom dijelu, oslonjen na dva masivna, opekom zidana, stupca dimenzija 1,40 x 1,40 metara, dok je sjeverni zid tornja, debljine cca 130 cm, dio strukture sjevernog perimetralnog zida crkve. Stupci tornja, u nivou prizemlja crkve i horske galerije povezani su snažnim, opekom zidanim, lukovima, raspona 216cm, odnosno 280 cm i strijela lukova, respektivno, cca 80 cm, odnosno 110 cm. Tavanica horske galerije je preko opečnih zidanih lukova (raspon/strijela/debljina = cca 300/84/50 cm) postavljenim u poprečnom pravcu crkve (istok-zapad), oslonjena na perimetralne nosive zidove crkve, odnosno nosive konstrukcije prizemlja tornja.

U istočnom dijelu nartekse smještena je ispovjedaonica, sagrađena od drveta, a u nartekse su smještene još dvije drvene ispovjedaonice uz same stupce tornja, sa njihove južne strane.

U prizemlju crkve, na „svijetloj“ udaljenosti od cca 203 cm, južno od stupaca tornja, izgrađena su dva armiranobetonska stupa, dimenzija cca 35x35 cm i visine cca 3,25 m, na koje je oslonjena armirano betonska greda-podvlaka (35x60x1210 cm), postavljena u pravcu istok-zapad, koja zajedno, sa sekundarnim armiranobetonskim nosačima postavljenim u pravcu sjever-jug, preuzima opterećenje armiranobetonske ploče ispod „proširenog dijela“ galerijske etaže. Analizom dispozicije oslonačkih konstrukcija galerijske etaže (vrsta; dimenzije; materijal), i uvidom u dokumenta¹⁹ arhiva Župe Bosovača, jasno se može zaključiti da je horska galerija, prvobitne dubine od cca 4,72 metra, proširena za cca 240 cm u dubinu, prema južnoj strani crkve. Proširenje horske galerije ima dodatni završetak, koji u tlocrtu, ima oblik odsječka kruga (dužina „sekante“ iznosi cca 7,20 m, a „strijela“ odsječka je dugačka cca 210 cm). Horska galerija proširena je tokom radova poduzetim u oktobru-novembru 1962. godine.

Toranj crkve ima dvije armirano betonske ploče-platforme: prva platforma, sa koje je, preko vrata u južnom zidu tornja, omogućen pristup tavanu, je na koti od otprilike +12,15 m, a druga, na koju je oslonjena rešetkasta čelična konstrukcija za nošenje crkvenih zvona, je na koti od oko +18,60 m. Na zvoniku postoje 4 zvona. Na jednom zvonu je natpis: „SALIO KVERIN LEBISCH ZAGREB 1931“, na drugom „NA ČAST SV. FRANJI ŽUPA BUSOVAČA 1928“ i „LIVARNA ZVONOGRAD MARIBOR“, na trećem je prepoznatljiv dio natpisa: „.....ZAGREB,....1950“.

Krov tornja ima oblik jednostavne četverostrane piramide, a primjenjene je konstrukcija drvenog šatorastog krovišta.

¹⁵kod drugog kraka visine stepenika variraju (op. E. Softić).

¹⁶ Kao referentna kota +/- 0,00 uzeta je kota poda crkve u naosu.

¹⁷ Mjereno od tla do podnožja krsta. Sam krst je visok cca 1,35 metara. Podaci dobijeni od Službe za geodetske i imovinsko-pravne poslove općine Busovača.

¹⁸ mjerene u prizemlju crkve (op. E. Softić).

¹⁹ Ugovor „O ustupanju građevinsko-zanatskih radova na koru crkve u Busovači“ sačinjen 11. oktobra 1962. u Busovači, između Župnog ureda u Busovači (potpisao župnik fra Marijan Brkić) i Zanatskog građevinskog preduzeća „Zastava“ iz Busovače.

U enterijeru, u lateralnim zidovima crkve, na uglovima spoja transepta sa brodom, kao i spoja svetišta sa brodom, cijelom visinom zidova sve do horizontalnog vijenca postavljenog u ravni završetka zida, izvedeni su pilastri (poprečnog presjeka cca 8x80 cm).

Podovi u narteksu, naosu i svetištu su izvedeni od poliranih kamenih ploča, a na horskoj galeriji, sakristiji i učionici za vjeronauk su kao podna obloga primijenjene terazzo pločice.

Unutrašnjost crkve je osvijetljena preko: šest prozora zasvedenih prelomljenim lukovima postavljenim u svakom od lateralnih zidova crkve²⁰; dva prozora zasvedena prelomljenim lukovima i okulusom postavljenim u sjevernom fasadnom zidu; po jednim prozorom zasvedenim prelomljenim lukovima i okulusom, postavljenim u svakom od istaka transepta; te ukupno dva prozora zasvedenih prelomljenim lukovima postavljenim u svetištu. Svi prozori sa zasvedenim prelomljenim lukovima, koji služe za osvijetljenje unutrašnjosti crkve, imaju unutrašnje zidarske mjere 161 x 411 cm (zidarska širina x zidarska visina) i vanjske zidarske mjere 120 x 376 cm (zidarska širina x zidarska visina). Parapet prozora, mjeran u unutrašnjosti crkve, je na koti cca +3,95m.

Iznad prozora, na koti od cca +8,70 m, cijelim obimom naosa crkve, izveden je profilisani vijenac visine cca 55 cm.

Iznad naosa je izveden polukružni svod: stopa svoda počinje na koti od cca + 9,25 m (kota završetka profilisanog vijenca), raspon svoda je cca 12,10 metara, a tjemne svoda je na koti od cca +15,30 m. U središnjem dijelu naosa, u dijelu neposredno ispod profilisanog vijenca, postavljene su ukupno tri čelične zatege od sajli²¹.

Krov je pokriven bakarnim limom, kao i svi opšavi krovnih ploha, te postavljene olučne vertikale i horizontale (od bakrenog lima), snjegobrani i gromobrnska instalacija. Rješenje krovnih ploha (krovne plohe imaju nagib od 45 stepeni) pripada tipu tzv. složenih krovišta, a krovna konstrukcija je drvena, sa primijenjenim vezačima od jednostrukih vješaljki, na koju je drvenim kosim gredama, preko remenata, okačen spuštenu drveni poluobličasti svod. Konstruktivni sklop poluobličastog svoda iznad naosa se sastoji od polukružno ukrojenih remenata (na svakih 80-90 cm, u ritmu rogova, postavljene su duple-udvojene talpe sa naizmjeničnim preklopima; ukovane i spojene zavrtnjima-svornjacima), na koje su, sa donje strane prikovane drvene letve, fiksirana trstika (kao nosilac maltera), a završni sloj izveden od grubog i finog maltera.

Zidovi crkve, debljine oko 110 cm, izvedeni su od pune cigle i izvana i iznutra malterisani.

Izvana, fasade imaju jednostavnu geometrijsku dekoraciju sa vertikalnim lizenama i završnim profilisanim vijencem postavljenim ispod strehe krova. Fasadna platna su obojena žutom bojom, a sva dekorativna plastika naglašena bijelom bojom. Sokl fasadnih perimetralnih zidova crkve, visine oko 80-100 cm, izveden je od kamena.

Župna crkva sv. Ante Padovanskog u Busovači svojim stilskim odrednicama pripada istoricizmu sa primijenjenim elementima neogotike.

²⁰ dakle ukupno $6 \times 2 = 12$ prozora u lateralnim zidovima crkve.

²¹ "užad" od upletenih čeličnih niti;

Nova župna kuća, sagrađena je 2006. godine, na udaljenosti od cca 20 metara jugozapadno od crkve, ima prizemlje i dva sprata, a građena je savremenim materijalima. Iza župne kuće, uz južnu granicu parcele k.č. broj 528, su izgrađene garaža i nadstrešnica .

POKRETNOST NASLIJEDE

Prilikom unutrašnjeg uređenja crkve, 1886. godine u prostor apside postavljena je slika Preobraženje Kristovo²². Sliku je crkvi poklonilo Društvo bezgrešnog začeca Blažene Djevice Marije iz Beča. Slika, ulje na platnu je rad slikara Freynberga. Njene dimenzije iznose 500x300 cm. Signatura slikara, kao i godina nastanka (1881) je vidljiva u donjem desnom uglu. Po riječima fra Franje Miletića koji je bio župnik ove crkve u periodu od 1972. do 1979. godine, slikar konzervator Nihad Bahtijarević je 1974/75. godine izvršio čišćenje ove slike.

Na lučno završenoj slici „Preobraženje Kristovo“²³ predstavljena je scena u kojoj Krist otkriva svoju božansku narav učenicima Petru, Jakovu i Ivanu. U središtu gornje polovine slike predstavljen je Krist kako stoji na oblaku. Oko njega se širi svjetlost. Sa Kristove desne strane predstavljen je Mojsije kao čovjek sa bujnom prosjedom kosom i dužom bradom. U rukama, prislonjenu uz grudi, drži ploču sa zapovijedima. Nasuprot njemu je predstavljen sveti prorok Ilija. U donjoj polovini slike predstavljeni su Kristovi učenici, u sredini Petar, kratke kovrdžave kose i sijede brade. Petar rukom zaklanja pogled od jake svjetlosti. Desno od njega predstavljen je Jakov u sjedećem položaju, glave usmjerene prema Kristu. Lijevo od Petra predstavljen je Ivan kao mlađi dugokosi čovjek. On, kao da lijevom rukom zaklanja oči od prejake svjetlosti koja se širi oko Krista.

Strop crkve je do sredine sedamdesetih godina XX vijeka bio ukrašen zidnim slikama. Njih je krajem XIX ili početkom XX vijeka izradio Marko Antonini²⁴. Na osnovu fotografija sačuvanih u dokumentaciji fra Franje Miletića može se uočiti da su na stropu bile naslikane tri kompozicije. Jedna od njih prikazivala je oltar sa likom svetog Ante Padovanskog. U ruci je držao dijete, a drugom rukom je blagosiljao vjernike koji su klečali pred oltarom. Sa desne strane svetitelja bila su predstavljena četiri lika, starija žena sa djetetom i mlađi bračni par. Lijevo od svetitelja bila su predstavljena dva muškarca u srednjim godinama. Svi predstavljeni likovi bili su odjeveni u narodno, tradicionalno odijelo tog kraja. Na drugoj zidnoj slici bio je predstavljen brodolom na jakom, nemirnom moru. Putnici broda svoje glave su usmjerili prema nebu, odakle se iz sivih oblaka pojavljuje svetitelj – sv. Anto Padovanski. Oko njega se širi svjetlost. U jednoj ruci drži cvijet ljiljana, a u drugoj križ usmjeren prema brodolomcima. Na trećoj zidnoj slici bio je predstavljen sveti Anto u toku propovijedi pred brojnom grupom ljudi. Na nebu se pojavljuje veliki križ na kome je naslikano tijelo franjevačkog sveštenika.

Po riječima pomenutog fratra sedamdesetih godina XX vijeka zidne slike, koje nisu bile urađene na odgovarajućoj podlozi (malter na drvenoj podlozi) su počele

²² Crkva je najprije bila posvećena Preobraženju Kristovom, a potom sv. Anti Padovanskom koji je i danas njen zaštitnik.

²³ Ova slika je vezana svakako za prvobitno posvećenje crkve Preobraženju Kristovom.

²⁴ Rođen je u Gemoni u Italiji 1849. godine. U Hrvatsku je došao na poziv grofa Nugenta. Oslikavao je crkve i dvorove po Hrvatskoj i Bosni. Uradio je neke dekoracije u Hrvatskom narodnom kazalištu u Zagrebu. U Bosni i Hercegovini je oslikao crkve franjevačkih samostana u Livnu, Jajcu, Varešu, Kraljevoj Sutjesci, u Banjoj Luci, a pretpostavlja se da je uradio i scenu Krunisanja Marijinog u rimokatoličkoj crkvi u Čardaku kod Modriče. Umro je u Zagrebu 1937. godine (*Mazalić, 1967., 21-22*).

opadati sa stropa, te su uklonjene. U dvije niše na zidu koji dijeli prostor naosa od apside crkve ostali su likovi blaženog fra Šimuna Filipovića²⁵ (na južnoj strani) i blaženog fra Anđela Zvizdovića²⁶ (sjeverni zid). Blaženi fra Šimun Filipović predstavljen je u stojećem stavu. Odjeven je u franjevački habit. Ruke su mu prekrížene na grudima. Oko glave mu je oreol. U dnu njegovih nogu je ispisano njegovo ime. Blaženi fra Anđeo Zvizdović je predstavljen u stojećem položaju. Odjeven je u franjevački habit. Ruke su mu ukrštene na grudima. U njima, naslonjen na desno rame drži križ. U dnu njegovih nogu je ispisano njegovo ime, te natpis: "Spasitelj bos. katolika".

Sa kraja XIX ili početka XX vijeka potiču i dva pobočna oltara. Izradila ih je umjetnička tvrtka Ferdinanda Stuflessera iz Tirola.

Oltar posvećen Blaženoj Djevici Mariji je izrađen od drveta. Postavljen je na pravougaoni supedanej. Na supendaneju se uočavaju tri cjeline - polja. Centralno polje čini četverolatični element u čijem središtu je upisan križ sa kružnicom oko središta njegovih krakova. Četverolatični element je obojen crvenom bojom, križ tamnijom crvenom bojom, dok su njegovi krakovi pozlaćeni. Ovaj središnji element je od rubnih odvojen reljefnim stubovima. Dva spoljna elementa na supedaneju lučno završavaju. Nihova unutrašnjost je obojena plavom bojom. U središtu ovih lučno završenih elemenata je reljefni, pozlaćeni ukras – grana sa listovima. Supendanej na bočnim stranama završava ukrasnim pozlaćenim stubovima.

Na prostor između supendeja i retabule je postavljena figura anđela sa krilima. Anđeo je postavljen u klečeći položaj i okrenut je prema Blaženoj Djevici Mariji.

U centralni dio retabule, kao u nišu, postavljena je skulptura Blažene Djevice Marije. Pod nogama joj je polumjesec i zmija. Ruke su joj sklopljene u molitvu. Na glavi joj je kruna. Odjevena je u bijelu haljinu preko koje je plavi ogrtač. Pozadina niše je obojena plavom bojom. U gornjem dijelu luka niše na plavoj podlozi su naslikane zlatne zvijezde simbolizirajući nebo. Ostala površina je oslikana na taj način da predstavlja draperiju – tkaninu zelene boje na kojoj su naslikani floralni motivi. Uz rub ove tkanine pruža se vijenac akantusovih listova.

Oltar posvećen svetom Anti Padovanskom je izrađen od drveta. Postavljen je na pravougaoni supedanej. Na supendaneju se uočavaju tri cjeline - polja. Centralno polje čini četverolatični element u čijem središtu je upisan križ sa kružnicom u središtu njegovih krakova. Četverolatični element je obojen crvenom bojom, križ tamnijom crvenom bojom, dok su njegovi krakovi pozlaćeni. Ovaj središnji element je od rubnih odvojen reljefnim stubovima. Dva spoljna elementa na supedaneju lučno završavaju. Nihova unutrašnjost je obojena plavom bojom. U središtu ovih lučno završenih elemenata je reljefni, pozlaćeni ukras – grana sa listovima. Supendanej na bočnim stranama završava ukrasnim pozlaćenim stubovima.

²⁵ Fra Šimun Filipović rođen je u Seoni blizu Srebrenika 1782. godine. Franjevačkom redu je pristupio u Kraljevoj Sutjesci 1752. godine. Za svećenika je zaređen 22. oktobra 1758. godine u Osijeku. Nakon studija u Italiji pastoralno je djelovao u Bosni do 1782. godine kada odlazi u Italiju, u Ripatransone u samostan «stroga života» gdje je do svoje smrti 1802. godine. Na poticaj pape Pia IX. 1876. godine pokrenut je proces za njegovo proglašenje blaženim i svetim. Proces je ponovo pokrenut 2002. godine.

²⁶ Fra Anđeo Zvizdović (1420? - 1498, Fojnica) bio je predstavnik Vikarije bosanskih franjevacu u vrijeme prodora sultana Mehmeda II na Bosnu 1463. godine. Fra Anđeo Zvizdović se susreo sa Mehmedom II 24. maja 1463. godine u Milodražu. Suster je rezultirao ahdnamom, carskom poveljom koja je bosanskim katolicima, uz obećanje lojalnosti, garantirala slobodu vjere.

U centralni dio retabule, kao u nišu, postavljena je skulptura svetog Ante Padovanskog²⁷. Odjeven je u smeđi habit. U lijevoj ruci drži dijete u naručju, a u desnoj cvijet ljiljana. Pozadina niše je obojena plavom bojom. U gornjem dijelu luka niše na plavoj podlozi su naslikane zlatne zvijezde simbolizirajući nebo. Ostala površina je oslikana na taj način da predstavlja draperiju – tkaninu zelene boje na kojoj su naslikani floralni motivi. Uz rub ove tkanine pruža se vijenac akantusovih listova.

Istom periodu nastanka i istoj radionici pripada i skulptura Srce Isusovo. Skulptura je izrađena od drveta. Visina skulpture iznosi 190 cm. Isus je predstavljen u stojećem stavu. Desna noga mu je postavljena ispred lijeve i proviruje ispod bijele haljine. Ogrnut je crvenim ogrtačem. Na grudima mu je naslikano srce, a na šakama mu se primjećuju znaci mučenja. Isus je predstavljen sa dužom, blago valovitom tamnom kosom. Oko glave mu je oreol.

Godine 1912. crkva je dobila orgulje. Njihov graditelj bio je V. Holub. Sadašnje orgulje (24 registra) izrađene su u firmi Jenko u Ljubljani 1981. godine. U ove orgulje su ugrađene svirale iz prethodnih.

Prilikom obnove crkve 1974. godine u njenu unutrašnjost je postavljena nova oltarna mramorna menza i propovjedaonica.

Po nacrtima Josipa Biffela 1987. godine urađena su dva vitraža. Na njima su prikazane scene Rođenja Kristovog i Uskrsnuća Kristovog.

Scena Rođenja Kristovog lučnog je završetka. Centralna figura na vitražu je Bogorodica sa malim Kristom u naručju. Uz njih, posmatrajući ih i grleći Mariju i dijete stoji Josip. Iza njega se nazire vol. Pred njima kleči pastir i sveštenik odjeven u franjevački habit. U rukama im prinose darove. Iznad prikazanih likova, u obliku spirale autor vitraža se poigrao sa bojom i svjetlom gradeći zvijezdu.

Scena Uskrsnuća Kristovog prikazuje Kristov izlazak iz groba. Oko bokova mu je omotana bijela tkanina i ona se pruža cijelom kompozicijom. Kristove ruke su uzdignute prema nebu. Oko glave mu je oreol. Vitražem dominira bijela, žuta i crvena boja.

Po nacrtima Vlatka Blažanovića 1999. godine urađena su tri vitraža. Na njima su prikazane scene Krštenje Kristovo, Pieta i sv. Anto Padovanski sa kruhom.

Scena Krštenja Kristovog lučno završava. Na vitražu je predstavljen Krist sa tkaninom oko bokova, stoji do gležnja u rijeci. Do njega stoji Ivan Krstitelj lijevajući mu vodu na glavu. U pozadini su dva lika koja posmatraju krštenje. Nad Kristovom glavom lebdi golub – Sveti Duh. Vitražem dominira plava boja. Likovi Ivana Krstitelja, Isusa i glave posmatrača u pozadini su svijetle, bjele boje, dok je golub urađen žutom bojom.

Scena Pieta lučno završava. Prikazuje mrtvo Kristovo tijelo položeno na Bogorodičino krilo. Bogorodica mu je rukama obuhvatila glavu. Pored nje kleči Marija Magdalena. Ruke su joj sklopljene u molitvu. U gornjoj polovini vitraža načinjen je križ. Nad njim su inicijali INRI. Lijevo i desno od križa su dva lika odjevena u odjeću rimskih vojnika. Predstavljeni su pognute glave. U rukama drže platneni povoj.

²⁷ Antun Padovanski (1195. do 1231. godine). Rođen je u Lisabonu. Pristupio je franjevačkom redu. Bio je poznavao hrišćanskog učenja i dobar propovjednik zbog čega je mnogo putovao. Zaštitnik je grada Padove gdje je i umro. Najpopularnija legenda o njemu tiče se magarca koji kleči. Da bi uvjerio Jevrejina „u stvarnu Isusovu prisutnost“ u Euharistiji doveo je magarca pred kalež i hostiju, našto je magara kleknuo. U slikarstvu ga obično prikazuju kao mladića u smeđem habitu. Kao lik za štovanje uz njega može biti magarac u klečećem položaju, plamen ili plameno srce koje drži u ruci (to je i atribut Augustinov, čijem je redu pripadao), knjiga, rascvali križ ili cvijet ljiljana kao simbol čistoće. Obično ga prati natpis: „Homo igit consutu atque nudat questo ubi est“ – Ali kad čovjek umre, ostaje pokošen, kad smrtnik izdahne, gdje li je on tad – (Job 14,10). (Hall 1998., 13).

Vitraž sa predstavom svetog Ante Padovanskog je postavljen u prozor kružnog oblika iznad glavnih, ulaznih vrata u crkvu. Svetitelj je prikazan u stojećem položaju. Odjeven je u franjevački habit. U desnoj ruci drži malo dijete. Lijeva ruka mu je podignuta u visinu grudi. Desno od svetitelja predstavljen je hljeb, a lijevo knjiga. U dnu vitraža je natpis: „ Izvela radiona Žaja 99 Zaprešić“ i „99 Blažanović“.

Josip Biffel je 1980. godine izradio 14 slika, postaja križnog puta. Postaje su rađene tehnikom ulja na platnu. Dimenzije svake postaje iznose 114x83,5 cm. Postaje križnog puta, kao mjesta na kojima se Krist zaustavljao idući na Golgotu. Krajem srednjeg vijeka, pod franjevačkim uticajem, na Zapadu se uvelo poštovanje Križnog puta u obliku niza zastajališta u crkvi ili vani uz put, a svaka je postaja bila obilježena likovnim prikazom nekog od mnogih događaja izvornoga puta, te bi se uz njih izgovarale molitve. U početku je bilo sedam postaja, ali ih je poslije postalo četrnaest i njihov broj se zadržao do današnjih dana. Postaje su se u početku poštovala u skladu sa prizorima opisanim u putu na Kalvariju, a među njima su:

- Osuda Pontija Pilata – Pontije Pilat je prikazan kako sjedi. Odjeven je u dugu bijelu haljinu. Rukom ukazuje na Krista. Krist je odjeven u bijelu haljinu preko koje je crveni ogrtač. Ruke su mu prekrížene naprijed i povezane. Na glavi mu je trnov vijenac.
- Krist nosi križ – Krist je odjeven u bijelu haljinu. Pogubljen je pod teretom. Dva čovjeka odjevena u kratke haljine mu postavljaju križ na leđa.
- Krist pada pod teretom križa – Ova scene je predstavljena tri puta. Na jednoj slici je prikazan kako je pao pod križem. Uz njega je rimski vojnik. Jednom rukom se oslonio na krak križa, a u drugoj drži nož. Druga slika Kristovog pada pod križem prikazuje kako ga je križ poklopio, a treća kako je Krist pao na koljena pod teretom križa. Rimski vojnici su uz njega i podižu križ.
- Krist sa Šimunom Cirencem – Na slici je predstavljen Šimun Cirenac kako nosi križ. Ispred njega je Krist, a u pozadini se nazire rimski vojnik.
- Krist susreće svete žene – Na slici je predstavljen Krist kako nosi križ. Ispred njega je nekoliko žena.
- Krist susreće majku – Krist nosi križ na leđima. Pred njim se pojavljuje Marija sklopljenih ruku u molitvi. Pored nje stoji Marija Magdalena.
- Krist sa Veronikom – Na slici je predstavljen Krist kako nosi križ. Njemu u susret ide Veronika donoseći rubac.
- Svlačenje Kristovo – Na slici je predstavljen Krist okrenut leđima posmatraču. Oko pasa privezuje tkaninu. Pored njega stoje dva rimska vojnika.
- Kristovo pobijanje na križ – Predstavljen je Krist kako leži na zemlji. Uz njega su dva vojnika . Jednu ruku mu pridržavaju. Drže čavao.
- Raspeće Kristovo – Predstavljeno je tijelo Kristovo na križu.
- Pieta – Predstavljeno je mrtvo tijelo Kristovo na Marijinom krilu. Ona mu je rukama obgrlila glavu. Uz nju kleči Jovan.
- Kristovo polaganje u grob – Predstavljena scena odaje da je noć. Kristovo tijelo u grob polaže Josip iz Arimateje, Blažena Djevica Marija i Marija Magdalena.

3. Dosadašnja zakonska zaštita

Crkva sv. Ante Padovanskog u Busovači nije bila stavljena pod zaštitu države, niti upisana u Registar nepokretnih spomenika kulture Zemaljskog zavoda za zaštitu

spomenika kulture i prirodnih rijetkosti NR BiH iz Sarajeva (ni Zavoda za zaštitu spomenika kulture NR BiH iz Sarajeva)²⁸, niti je ovo dobro bilo evidentirano Prostornim planom Bosne i Hercegovine iz 1980. godine kao kulturno-historijsko dobro.

4. Istraživački i konzervatorsko-restauratorski radovi

Pošto objekat nije bio upisan u Registar nepokretnih spomenika kulture, Zavod za zaštitu spomenika pri Federalnom ministarstvu kulture i sporta nema podataka o konzervatorsko-restauratorskim radovima.

Podaci iz knjige Franjevačka provincija Bosna Srebrena: šematizam (tekst Marko Karamatić. - Sarajevo : Franjevački provincijalat, 1991.), kao i oni dobijeni od fra Franje Miletića²⁹, kao i nekoliko dokumenata³⁰ iz arhiva Župnog ureda u Busovači svjedoče o radovima sanacije horske galerije:

- Početkom šezdesetih godina 20. vijeka, uz jugozapadnu fasadu crkve, dograđena je prizemni objekat, koji je u funkcionalnom smislu povezan sa crkvom, a u kojem su smještene učionica za vjeronauku i sakristija.
- U periodu od 15. oktobra do 15. novembra 1962. godine, Zanatsko građevinsko preduzeće „Zastava“ iz Busovače je izvršila sljedeće radove: uklanjanje dva drvena stupa (presjeka Ø 30cm i visine cca 3,70 m) na kojima se prethodno oslanjala horska galerija, te izvođenje novih armiranobetonskih stupova i grede podvlake; betoniranje temelja za novu oslonačku konstrukciju; postavljanje terazza na galeriji; demontaža i ponovna montaža postojeće drvene ograde horske galerije-ukupno 15m² i postavljanje dodatnih 10m² ograde, napravljenih prema uzoru na postojeću ogradu; postavljanje novog plafona, sa nosiocima plafona od drvenih dasaka i trstike, iznad horske galerije u površini od cca 13,20 m². Prema ugovoru, vrijednost navedenih radova je iznosila 270.000 dinara;
- Godine 1974., postojeći pokrov crkvenog tornja od pocinčanog lima je zamijenjen pokrovom od bakarnog lima;
- 1974. godine je izvršeno: obnova fasada crkve (otučena je postojeća fasada do cigle i postavljena nova); postojeći pokrov crkvenog tornja od pocinčanog lima je zamijenjen pokrovom od bakarnog lima; dotadašnji pokrov crkve od crijepa i salonit ploča zamijenjen pokrovom od pocinčanog lima ; podignut postojeći pod od terazza (koji je bio u lošem stanju) i zamijenjen podom od keramičkih pločica; u nivou vjenčanice krova je napravljen armiranobetonski serklaž; zamijenjeni su oštećene grede drvene krovne konstrukcije novima;
- Slikar-konzervator Nihad Bahtijarević je 1974/75. godine izvršio čišćenje slike Preobraženje Kristovo.
- 1975. godine oba postojeća crkvena vrata su zamijenjena novim hrastovim vratima;
- U periodu 2001-2002 zamijenjen je postojeći pokrov crkve i stavljen pokrov od bakarnog lima;

²⁸ Dopis Zavoda za zaštitu spomenika pri Federalnom ministarstvu kulture i sporta, br. 07-40-4-472-1/07, od 13.02.2007. godine.

²⁹ bio župnik u Busovači u periodu 1972-1979;

³⁰ Ugovor „O ustupanju građevinsko-zanatskih radova na koru crkve u Busovači“ sačinjen 11. oktobra 1962. u Busovači, između Župnog ureda u Busovači (potpisao župnik fra Marijan Brkić) i Zanatskog građevinskog preduzeća „Zastava“ iz Busovače; Predračun radova od 03. oktobra 1962. godine; nekoliko računa (ustupio Župni ured u Busovači).

- 2007. godine je podignut postojeći pod od keramičkih pločica, urađeno podno grijanje u crkvi i postavljen novi pod od poliranih kamenih ploča;

5. Sadašnje stanje dobra

Prilikom uvida u stanje objekta na terenu u martu 2008. godine konstatovano je da se objekat nalazi u dobrom stanju, da je u upotrebi i da se dobro održava.

Pokretno naslijeđe crkve sv. Ante Padovanskog u Busovači nalazi se u dobrom stanju.

III - ZAKLJUČAK

Primjenjujući Kriterije za donošenje odluke o proglašenju dobra nacionalnim spomenikom ("Službeni glasnik BiH," br. 33/02 i 15/03), Komisija je donijela odluku kao u dispozitivu. Odluka je zasnovana na sljedećim kriterijima:

Vremensko određenje

(dobra nastala od prahistorije do kraja 1960. godine)

Historijska vrijednost

(veza građevine, cjeline ili područja sa historijskom ličnošću ili značajnim događajem u historiji)

Umjetnička i estetska vrijednost

- i. Proporcije,
- ii. Kvalitet materijala,
- v. Vrijednost detalja.

Čitljivost (dokumentarna, naučna, obrazovna vrijednost)

- i. Djelo značajnog umjetnika ili graditelja,
- ii. Svjedočanstvo o određenom tipu, stilu ili regionalnom maniru,
- iii. Svjedočanstvo o tipičnom načinu života u određenom periodu.

Simbolička vrijednost

- i. Ontološka vrijednost,
- ii. Sakralna vrijednost,
- iii. Tradicionalna vrijednost,
- iv. Vezanost za rituale ili obrede,
- v. Značaj za identitet grupe ljudi.

Ambijentalna vrijednost

- i. Značenje u strukturi i slici grada,
- ii. Objekat ili skupina objekata je dio cjeline ili područja.

Izvornost

- i. Namjena i upotreba,
- ii. Položaj i smještaj u prostoru,
- iii. Duh i osjećanja.

Sastavni dio ove odluke su:

- kopija katastarskog plana: dokumenat izdala Općinska geodetska uprava Busovača, 06. marta 2008. godine, k.č. broj 528, k.o. Busovača, broj posjedovnog lista 593/14, broj plana 5, općina Busovača, Federacija Bosne i Hercegovine,
- prijepis posjedovnog lista 593/14, za parcelu broj 528, k.o. Busovača, u vlasništvu Rimokatoličkog župnog ureda Busovača; izdala Služba za geodetske i imovinsko-pravne poslove 06.marta 2008. godine, pod brojem 07-952-2-, općina Busovača, Federacija Bosne i Hercegovine, Bosna i Hercegovina;
- foto-dokumentacija:
 - o fotografije stanja crkve snimljene 7. marta 2008. godine, fotografisali arh. Emir Softić i etnolog Slobodanka Nikolić, korišteni digitalni fotoaparati Canon PowerShot A450 i Canon PowerShot G3,
- grafički prilog:
 - o skica tlocrta crkve sa dimenzijama izmjerenim na terenu; skicu tehničkog snimka crkve napravio arh. Emir Softić, 7. marta 2008. godine

Korištena literatura

U toku vođenja postupka proglašenja *Crkve sv. Ante Padovanskog u Busovači* nacionalnim spomenikom BiH korištena je sljedeća literatura:

- 1851. Jukić, Frano Ivan, Zemljopis i poviestnica Bosne , Zagreb, 1851.
- 1955. Mihailo J. Dinić, Za istoriju rudarstva u srednjovekovnoj Srbiji i Bosni , I deo, Beograd : Naučno delo, 1955 (Beograd : Naučno delo). - knj. ; 24 cm. - (Posebna izdanja / Srpska akademija nauka i umetnosti ; knj.CCXL,. Odeljenje društvenih nauka ; knj. 14, str. 7-10.
- 1957 Hamdija Kreševljaković i Hamdija Kapidžić, Vojno-geografski opis Bosne pred dubički rat : od 1785. godine, Sarajevo : Naučno društvo Bosne i Hercegovine, 1957. (Građa / Naučno društvo NR Bosne i Hercegovine ; knj. 7) (Odjeljenje istorijsko-filoloških nauka ; knj. 5)
- 1959. Hazim Šabanović, Bosanski pašaluk : postanak i upravna podjela Sarajevo : Naučno društvo NR Bosne i Hercegovine, 1959; knj. 15.

- Odjeljenje
istorijsko-filoloških nauka ; knj. 10)
1960. Esad Pašalić, *Antička naselja i komunikacije u Bosni i Hercegovini* - Sarajevo : Sarajevski grafički zavod, 1960. - XII, 118 str., [4] lista s geogr. kartama, [5] listova s tablama ; 34 cm
1967. Mazalić Đoko, *Leksikon umjetnika; slikara, vajara, graditelja, zlatara, kaligrafa i drugih koji su radili u Bosni i Hercegovini*. Sarajevo, 1967., 21-22.
1971. Smail Tihic / Busovača; [fotografije Ibrahim Korić ; crteži Zoran Petrović]. - Sarajevo : Skupština općine Busovača : LIK, 1971. - 317 str.,[73] str. s tablama : ilustr. ; 31 cm
1991. Franjevačka provincija Bosna Srebrena : šematizam / tekst Marko Karamatić. - Sarajevo : Franjevački provincijalat, 1991. - 300 str. : ilustr., zvd. ; 25 cm
1998. Mujezinović, Mehmed, *Islamska epigrafika Bosne i Hercegovine*. Knj. 2, Istočna i Centralna Bosna / [2. izd.]. - Sarajevo : Sarajevo-Publishing, (Biblioteka Kulturno naslijeđe), 1998.
1998. James Hall. *Riječnik tema i simbola u umjetnosti*. Zagreb 1998.

Nosilac istraživanja i izrade Prijedloga odluke:

*Emir Softić, diplomirani inženjer arhitekture,
saradnik za spomenike graditeljskog naslijeđa
u Komisiji za očuvanje nacionalnih spomenika*

Učesnik u istraživanju i izradi Prijedloga odluke

*(autor dijela o pokretnom naslijeđu):
Slobodanka Nikolić, profesor geografije i etnologije,
saradnik za pokretno naslijeđe u Komisiji za
očuvanje nacionalnih spomenika*